

ד פ ש ב ע י

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

מספר 331

פרשת ויקרא, תש"ס

"והשיב את הגזלה אשר גזל"

פרשתנו עוסקת בדיני קרבנות עולה, מנחה, שלמים, חטאת ואשם, שכולם רצויים לה'. בחתימת הפרשה מבואר עניין אשם גזלות,¹ שהוא הקרבן שחייב להביא מי שכפר בתביעת ממון של חברו ונשבע עליו לשקר (ויק' ה כא – כו) :

נפש כי תחטא... וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ בַּפְּקֻדֹן או בתשומת יד (= כסף ששם האדם בידו לשותפות-עסקית) או כְּגֹזֵל או עֲשָׂק את עמיתו. או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר, על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה. והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל... או את הפקדון אשר הפקד אָתוֹ או את האבדה אשר מצא. או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אתו בראשו וְחִמְשָׁתִּיו יִסֵּף עליו... ואת אשמו יביא לה' איל תמים מן הצאן... וְכִפֶּר עליו הכהן לפני ה' ונסלח לו.

אשם גזלות מכפר אם כן, רק לאחר שהגזלן מחזיר את הממון לבעליו או ליורשיו, להוציא גזל הגר שמת ואין לו יורשים, כדברי המשנה שקבעה כלל (ב"ק ט, יב) :
שהמביא גזלו עד שלא הביא אשמתו - יצא. הביא אשמו עד שלא הביא גזלו - לא יצא, נתן את הקרן ולא נתן את החמש - אין החמש מעכב.

המשנה מדגישה, שאם הגזלן הביא לכוהנים את הכסף שגזל, לפני שהביא את קרבן האשם, יצא ידי כפרתו. אולם אם הביא את קרבן האשם לפני שהשיב את הגזלה, לא יצא ידי כפרתו. החומש אינו מעכב את הקרבת האשם, אבל הגזלן חייב לשלמו לאחר הכפרה. עיקר כפרתו של הגזלן - בהשבת הגזלה לבעליה.

כעת יש לשאול ולברר: האם התורה דנה אך ורק בעניין עונשו של הגזלן שחטא בכפליים: גָּזַל ושבועה לשקר, או שמא יש כאן עניין נוסף בעל מְסָר ערכי? רבינו עובדיה ספורנו,² מוסיף נקודה פרשנית חשובה בפירושו לפסוקים כג-כה במשולב:³

'והשיב את הגזלה', 'ואת אשמו יביא', שאין הקרבן מכפר אלא אם כן פייס את הניזק קודם הבאת הקרבן כאמרם ז"ל (משנה, שם) : 'הביא את אשמו עד שלא הביא גזלו - לא יצא'.

ספורנו, עושה אפוא צעד פרשני נוסף לעומקה של פרשנות ומבאר, שהשלמת הכפרה בגזלה היא פיוס הניזק. חטא הגזלן הינו למעשה חטא כפול: בין אדם למקום - בעבירה על לאו מן התורה: "לא תגזל" (ויק' יט יג), ובין אדם לחברו - בפגיעה בזולתו. וכך היא, במקביל,

¹ על משמעות קרבן זה ראו: "אשם גזלות", אנציקלופדיה תלמודית, כרך שני, ירושלים תשמ"ז, עמ' רסה-רסו.

² איטליה, המאה ה'ט"ו, פרשן רחב-אופקים ובעל השכלה רחבה ברפואה, פילוסופיה, פילולוגיה ומתמטיקה, הנהוג להביא מאמרי חז"ל מתחום המוסר והדרכת האדם.

³ ביאור הספורנו על התורה, מהדורת זאב גוטליב, ירושלים תשנ"ב, עמ' ריח.

הכפרה: הבאת קרבן אשם והחזרת הגזלה. כלומר, עונשו של הגזלן בהבאת קרבן האשם הוא רק חלק מן הכפרה, שראשיתה בפיוס הניזק ע"י השבת הגזלה. המָסָר לעניין זה אינו רק לגבי גזלה, אלא לגבי כל עבירה במישור היחסים שבין אדם לחברו. מטרת התורה היא לחנך אותנו לתיקון המידות כאשר התקלקלו, וחינוך למעשים טובים יהיה בראש ובראשונה ע"י הימנעות מעשיית רע, כפי שמביע זאת נעים זמירות ישראל (תה' לד טו): "סור מרע ועשה טוב". המעשים הטובים יקיימו חברה מתוקנת המושתתת על יחסים טובים שבין אדם לחברו, ומצב זה יאפשר לקיים את המצוות שבין אדם למקום בצורה הטובה ביותר. המצב האידיאלי הוא, כמובן, הקדמת "עשה טוב" ל—"סור מרע"; שכן עשייה זו היא פעולת מָנַע ומחסום לרע. יש לציין, שבמעשה השבת הגזלה מדובר בחרטה ובתשובה של הגזלן. התורה מדגישה את המטרה המתבקשת במעשה השבת הגזלה לבעליה: להימנע מעשיית רע, כפי שמציין רב אחאי גאון⁴ בשאלתות בפתח דבריו בנושא זה: "דאסיר להון לדבית ישראל למיגזל חד מן חבריה", שאסור להם לבית ישראל לגזול האחד מחברו. דהיינו, בהבאת עניין אשם גזלות, התורה מתכוונת לבער מן השורש את נגע הגזל. השבת הגזלה כפיצוי הניזק היא רק שלב אחד בדרך למיגור הנגע כליל. דברים אלה, כאמור, נוגעים לכל עניין שבין אדם לחברו, כדי לעקור את הרע משורשו ע"י התחברות לטוב ועשיית מעשים טובים.

ד"ר אברהם גוטליב
המרכז ללימודי יסוד ביהדות

⁴ הוא רב אחא מְשַׁבְּחָא – מן העיר שְׁבַחָא הסמוכה לבצרה שבבבל, המאה השמינית, מגדולי החכמים בתקופת הגאונים.

⁵ ספר השאלתות, הוא הספר הראשון שנתחבר אחר חתימת התלמוד ונקרא על שם מחברו, בניגוד לספרים אנונימיים. על מחברו, מהותו ומגמתו, ראו שאלתות דרב אחאי גאון, מהדורת הרב שמואל קלמן מירסקי, בראשית, ירושלים תשמ"ב, מבוא עמ' 1-41, ולענייננו ראו שם, ויקרא, שאלתא פה, עמ' כד.